MAGYARÓVÁR.[1]

Kis város Moson megyében, melynek *ez* volt ám a székhelye és nem a megye nevét adó Moson! Amire az óváriak méltón büszkék is. Hiába egyesítették a két, immár összenőtt városkát Mosonmagyaróvár néven, Moson mégis csak Moson marad, Óvár azonban ÓVÁR! Mert nevezetes hely ez nekünk, magyar gazdáknak; Mekkánk — vagy inkább talán az, ami a német diákoknak Heidelberg ősi egyetemi városa. Az egyetlen sárospataki kollégiumot[2] kivéve, alig hinném, hogy akadna hazánkban még egy olyan patinás főiskola, mint a magyaróvári gazdasági akadémia. Isten tudja mitől van ez, hiszen nem is olyan nagyon régi, alig másfélszáz éves; és mégis, van valami e városka levegőjében vagy az öreg, erődített várból átalakított régi akadémia évszázados falaiban, ami annyira odaköti a hallgatókat, hogy amidőn diplomájukat megszerezve, ott kell hagyniok, szinte kivétel nélkül nehéz szívvel távoznak és visszasírják az óvári szép időket.

Mert amidőn én ott voltam, jóval több mint harminc év előtt, még nem állott a mostani gyönyörű új akadémia, sem a remek és minden kényelemmel ellá-

[1] Akit untatnak a diákélet apró részletei, nyugodtan hagyja ki e fejezetet.

[2] Megemlíthetném még a hajdani selmecbányai (erdészeti és bányászati) akadémiákat, valamint talán Festetics György nagy gazdamecénásunk által ugyancsak több mint egy évszázada alapított keszthelyi gazd. akadémiát is.

tott konviktus: az árokkal körülvett régi várban voltak elhelyezve tantermeink és kísérleti helyiségeink, sőt az akadémia igazgatójának lakása is. A hallgatók — tizenhat bennlakó kivételével, akik bizony igen kezdetlegesen voltak elhelyezve — szanaszét laktak a városban, polgári családoknál, derék »púgger«-eknél, ki bérkocsisnál, ki órásmesternél stb. E lakások nem voltak fényűzőek, de nagyon tiszták és barátságosak, éppen úgy, mint a városka egész közönsége, mely szemmellátható an »diákpárti« volt, szeretett bennünket, mosolyogva tűrte számtalan csínyjeinket, bolondozásainkat. De hát az is igaz, hogy a 3—400 főnyi akadémikusnak volt ám némi szerepe a kisváros egyébként szürke életében; azért volt ilyen sok hallgató, mert akkor még Óvár volt az egyetlen gazdasági főiskola, hiszen Keszthely, Kassa és Debrecen abban az időben még csak tanintézetek, ahová csupán hat középiskolai előképzettség kellett, nem érettségi, mint Óváron; sőt akadémiánkon igen sokan voltunk már jogvégzett emberek, aminek többek közt az az előnye is megvolt, hogy néhány tárgy hallgatásától fel voltunk mentve, mert abból már az egyetemen vizsgáztunk.

Az akadémia épületébe a Lajta folyó hídján át jutottunk, de még egy elég hosszú, kövezett, bolthajtásos és görbe alagúton kellett átmennünk, mely a régi erődítmény alatt vezetett. A vár árka részint már betemetve, de a bejárat egészen stílszerű, csak éppenhogy felvonóhíd nincsen már. A macskafej-kövekkel durván kirakott udvar, az ódon, lekoptatott lépcsők s a bolthajtásos helyiségek olyan kedves benyomást keltettek, hogy amint belépett az ember, máris megszerette ezt az épületet és kedvezően fogadta a benne történt dolgokat is. Meg aztán az a sok-sok kis hagyomány, diákszokás, íratlan törvény, amely az ilyenféle patinás közületeket annyira jellemzi. Az elsőéves hallgatót »balek«-nek hívták, a másodéves már előlépett »kozák«-ká. Az előbbi elnevezés eredete eléggé kézen-

fekvő, mert hiszen az elsőéves, akárcsak egyetemünkön a »gólya«, természetesen tájékozatlan a helyi dolgokban, bambán viselkedik, sokat kérdezget vagy ha ezt nem tenné, ügyetlenségeket követ el. A »kozák« névről nem hallottam elfogadható magyarázatot; annyi bizonyos, hogy már nagyon régóta használták.

Magyaróvárra érkezve eléggé furcsa arcokkal néztek reánk, Géza fivéremre és reám, igazgatónktól kezdve az akadémia portásáig. Történt ugyanis, hogy angyali jó Anyánk, jólétünkért aggódva, levelet írt a neki egyébként ismeretlen igazgatónak, kérve hogy szereztessen fiainak valami jó, tisztességes lakást... Az igazgatónak persze egyéb gondja is lévén mint balekeknak lakást keresni, kiadta az ügyet a portásnak, ez meg nevetve mesélte el fűnek-fának, hogy micseda élhetetlen, elkényeztetett fiúcskák lehetnek ezek, hogy mamácskájukkal iratnak protekcióért lakás tekintetében, holott a lakás-keresés és »gusztálás« egyik fő-mulatsága volt az akadémikusoknak. Igy történik, hogy a szülői szeretet néha melléje is fog a dolgoknak. (Mellesleg megjegyezve: mégis csak magunk szereztünk lakást; az első évben mindkettőnk ugyanegy házban, mint kozákok azonban külön mentünk lakni, ami nem egy szempontból célszerűnek bizonyult.)

Étkezésre eleinte egy lajtaparti vendéglőbe jártunk, de csakhamar rájöttünk, hogy ez se nem olcsó, se nem jó megoldás, hát összeálltunk többen, kivettünk egy kétszobás lakást konyhával és cselédszobával s ott clubot, »menázsit« rendeztünk be magunknak. Eleinte szakácsunk volt, majd, midőn rájöttünk, hogy ez túlságosan szemérmetlenül lopott, egy öregedő szakácsnőt vettünk. Felszolgáltak az egyes tagok inasai, hetenként váltakozva kettő-kettő.

Eleinte tizennégyen voltunk: Barcza Sándor, Beniczky István, Kovács-Sebestény Endre, Vay Imre, Somssich János, Szapáry Lajos, Teleki József, Wass

Endre (csak egy évig, mert kezdetkor már »kozák« volt), Wenckheim Béla, Zichy Géza, Reviczky Tibor, Pilaszanovich Antal főispáni titkár (aki közöttünk a kort és tekintélyt képviselte), valamint Géza öcsém és én. Ezenkívül három kollégánk, az erdélyi Kenderessy Károly, a dunántúli Thassy Jenő és egy Otocska Jenő nevű i en kedves fiú gyakran volt velünk, többé-kevésbbé mint »kültagok«. A későbbi balekokból még igen jó barátunk, Fiáth Tibor is sokat járt hozzánk. (Később Vay Imre és Zichy Géza külön háztartást vezettek és csak mint vendégek jártak menázsinkba, mi meg hozzájuk. Az úgynevezett »Lenau-ház«-ban laktak, melynek falában érctábla, képmással és német felirattal: NIKOLAUS NIMBSCH VON STREHLENAU és HIER WOHNTE LENAU. A német nyelven verselő költőnek ismert neve tehát csak töredéke volt nemesi előnevének.)

Háztartásunkat havonként mindig másikunk vezette, azt hívtuk »házi nő«-nek és azt szidta mindenki. E sorosnak azután bizonyos fegyelmi jogai is voltak; például az én uralkodásom alatt történt, hogy Somssich Jancsi nem találta jónak a csokoládé-puffancsot és a falhoz csapkodta, ahol gyanús barna színű foltokat hagytak: hát az ő költségére bemeszeltettem és átfestettem az egész ebédlőt. Mérges volt, azután nevetett és — fizetett.

Vacsora után rendszerint még együtt duruzsoltunk a társalgóban, pontosan kilenckor pedig Somssich elővette régi huszártrombitáját és az udvarra kiállva, takarodót fújt, azután »imához«; kitűnően fújt. Gyönyörű a mi takarodónk, nem hiába Haydn szerzette. Joggal mondhatom, hogy a »miénk«, mert az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamai közül csakis mi vettük át a régi katonai trombitajeleket. (Hála annak, aki így határozott.) Szép, méltóságteljes, hangulatos. Szinte csendesítően, nyugtatóan hat: vége van a napi munkának, eridj aludni szegény fáradt katona, álmodjál

szépeket, eridj fiam . . . — Meg aztán legtöbbünk már kiszolgált katona lévén, e kicsi esti »hangverseny« kedves emlékeket idézett föl, hiszen egészséges és jól kiegyensúlyozott fiatalemberben a katonaságnál eltöltött idő rendszerint soha el nem múló kedves emléket hagy.

A havonként váltakozó »házi-nő« tisztségét viselő társunk mindig iparkodott jobban főzetni mint elődje, de úgy, hogy többe ne kerüljön áml Midőn énreám került a sor, megpróbáltam a mosoni mészárszékben olykor vágott *lovak* húsával. Csekély borravalóval megvesztegettem az egyik mészáros-segédet, hogy ha (valami baleset folytán) fiatal lovat vágnának, tegye félre nekem legjobb részeit és *táviratozzon*. — Megjött a távirat s én kerékpáron átrohantam Mosonba, hoztam egy gyönyörű vesepecsenyét, mely félangolosan és sok körettel nemcsak szép, de kitűnő tál ételt adott. Zichy Géza, aki az ínyenc-tudomány és konyhaművészet terén közöttünk óriási tekintélyt képviselt, mindjárt pontosan meg is határozta, hogy ez a vesepecsenye egy *búzakorpán hízlalt fiatal simmenthali tinóból* van. Meglehet, feleltem, de én lóhúsnak vettem . . . Rettentően megharagudott reám — ezúton is ünnepélyesen kérek tőle bocsánatot — és akkor határozta el, hogy Vay Musival együtt külön háztartásba megy, mert ilyen »disznóságokat« nem hajlandó enni. A többiek nem bánták, csak nem akarták tudni, hogy mikor van ló a marhahús helyett. Nem is tudták, mert ha jóminőségű a lóhús (ami persze elég ritkaság, mert fiatal lovakat ritkán vágnak), helyesen elkészítve ugyanolyan ízű, mint a jó marhahús. Állítólagos »édeskés« íze nem egyéb mesénél. Mindnyájan ettünk már lóhúst tudtunkon kívül; vendéglőben valószínűleg macskát is — nyúl helyett.

Habár mindannyian nemcsakhogy jól megférтünk egymással, hanem kedves, meghitt barátságban voltunk, legtöbb szabadidőmet talán Teleki Józsival és

Beniczky Pistával töltöttem. Előbbivel a második év folyamán ugyanegy házban is laktunk, Kerényi nevű órásmesternél; Józsi a földszinten, én az első emeleten. Mint nagyon korán kelő embernek az én feladatom volt igen jól alvó Józsinkat felkölteni, meg éjjel gyakran otthon felejtett házkulcsát ledobálni, midőn az utcáról kiabált föl: »Sándarl . . . Sán-darl . . . Sááán-darl . . . Öregem dobjad már le a házkulcsotl« — »Nem dobom, mért jársz ily későn haza!« — »De öregem, a ffffene . . .« Persze hogy mégis ledobtam neki.

Egyik társunknak észrevétlenül léptem szobájába, éppen midőn — reggeli tornához vetkőzve — a nagy, földigérő tükör előtt állva monologizált: »A pofa: az ronda; hanem a termet: az isssteni!« (Pedig hát nem is volt olyan ronda az a pofa.) Ugyanannak a fiúnak ismeretsége volt egy (csakugyan igen csinos) *szülésznővel*, aki mindennap írt neki. A leveleket kiloptuk zsebéből és »bizottságilag« olvastuk el; így kezdődtek: »Te édes arrogáns kutyám, tel« Mindenesetre sokatígérő megszólítás.

Visszatérve Teleki Józsira: megkért, hogy a házi dolgozatnak feladott *gazdasági üzemiervet* helyette én csináljam meg, mert neki valami egyéb sürgős dolga van stb. Egész nap küzködtem vele, végre sikerült, este odaadtam neki, hogy éjjel tisztázza le, reggelre kellett beadni. Készen is lett vele, de legnagyobb megrőkönyödésemre a vetésforgóban minden harmadik veteményként »*mák*, istállótrágyával« szerepelt!

Éppen nagyon jó kedvünkben tartottunk hazafelé a főutcán; szembejött egy lengő nagy szakállú öreg úr, akit Józsi barátságos köszönéssel megszólít és megsimogatja szakállát: »Jaj de kedves öreg bácsi és milyen szép fínom szakálla van.« — Az öreg úr nagyon megharagudott: »De kérem, hogyan lehet ilyet tenni? Hát illik ez művelt úriemberekhez?!« Mire Józsi, szinte megsértődötten: »Hát azt meg ki mondta magának, bácsi, hogy mi művelt úriemberek

vagyunk? Csak szegény gazdászok, akiknek maga nagyon tetszik, mert olyan kedves öreg bácsi.« Szegény öreg úr bosszankodva meg nevetve is állott odébb, hiszen reánk diákokra komolyan nem lehetett haragudni.

Egyébként pedig Józsi a legkedvesebb, legjobb kedélyű és szívű fiú volt, akit képzelni lehet. (Ma: többszörös nagyapa; Isten éltesse.)

Beniczky Pista csendes, nyugodt és igen eredeti ember volt. Bejött hozzám este, hogy sétálni csábítson.

— Nem érek rá, még tanulnom kell.

— Ne tanulj.

— Hagyjál békén csak egy negyedórát, addig tülj le és gyujts rá.

— Mondom, ne tanulj, mert baj lesz belőle.

— Csitt.

Egyszerre csak paff, pisztolylövés mögöttem, orrom előtt pedig a lámpa miszlikbe megy; sötétség.

— Mondtam, hogy ne tanulj, mert baj lesz belőle. Most már mehetünk sétálni.

Hát mentem.

A téli hónapokban Pista meglógott, Corsica szigetére ment néhány hétre; Ajaccióban versenyeket lovagolt, sőt a nagy akadályversenyt meg is nyerte. Közvetlenül a félévi vizsgák előtt érkezett meg, persze csak szerény mértékben elkészülve; az utolsó napokban én korrepetáltam vele, de például éghajlattanból egy mukkot se tudott. Ugyanaz a tanár kérdezte az ásványtant és éghajlattant; az előbbiből igen jól ment, de midőn a második tárgyra került a sor, Pista biztosabbnak tartotta bejelenteni: »Kérem ebből tessék megbuktatni, mert egy bánatos betűt nem tudok belőle.« A tanár, tele jó indulattal: »No, no, talán mégsem állunk olyan nagyon rosszul! Lássuk csak:« — és föltesz neki egy igen könnyű kérdést, melyre minden művelt ember meg tud felelni, hát persze Pista is megfelelt. »No lássa, hogy nem megy

ez olyan rosszul!« Mire Pista: »Méltóztassék csak tovább kérdezni, majd meg tetszik látni, hogy semmit se tudok!« Szegény tanár nem tehetett mást, meg kellett buktatnia.

Wenckheim Béla a »haragos, de nemeslelkű főúr« nevet kapta, mert bosszantásra hamar méregbe jött, egyébként azonban áldott jólelkű fiú volt. Hát igen, bosszantottuk sokat. Midőn nagybátyjának, Wenckheim Dénesnek Morpeth nevű lova (Morgan-Vonzó) megnyerte Monarch ánk legnagyobb versenyét, a bécsi Derbyt: a másnap Bécsből Óvárra visszaérkező Bélát óriási ünneplésben részesítettük: soksok kis zászló piros-fehér-sárga papirosból (a Wenckheim versenyszínek), rajta keresztben a derby-győzelmet jelképező kék szalag; cigánybanda, díszmenetek, utcasarkonként valamelyikünk hangos szóval hirdette ki: »Éljen Wenckheim Béla gróf, *mert* nagybátyjának lova megnyerte a Derbyt!« Mérges is volt, meg nevetett is, szabadkozott, — de nem szabadult.

A következő évben ugyancsak Wenckheim ló, Styrian nyerte a Derbyt; megint ünneplés, fokozott méretekben, de ezt már jobb le sem írnom.

Vizsgáink nyilvánosak voltak és a nagyon drukkoló Béla vegytan-vizsgájára elhoztunk annyi ismerőst, amennyit csak bírtunk; az akadémiához vezető, már említett alagútba cigánybandát rejtettünk és midőn Béla szerencsésen átvészelt, mindjárt ott a helyszínen megkoszorúztuk és (kétoldalt erős kezekkel tartva) cigányzene hangjai mellett kísértük haza, természetesen minden utcasarkon illőképpen kihirdetve, hogy kit illet ez az ünneplés és miért ünnepeljük őt). (Az ilyesminek mindig igen nagy erkölcsi sikere volt; az utca népe nagy örömmel és hangosan vett részt e díszfelvonulásokon.)

Abban az időben élénken érdeklődtem egy igen csinos hölgy iránt, kinek keresztneve Lenke vala, rövidítve: LEN. Úgylátszik, hogy ez az érdeklődés

— kisvárosban szinte természetes — a tanári kar füléig is eljutott, mert növénytermelésből vizsgáztatva tanárunk a *len*-ről kérdezett, mire a hallgatóság komisz zúgásban tört ki: Len ... Len ... Len ... Persze Lenl ... Len ... Elmondtam, amit e növényről tudtam; a következő kérdés meg a *lencse* termelésére vonatkozott, hátul pedig kórusban: Lencse... Lenke... Lencse ... Lenke ... Ördögi volt! De hát ilyesmit szótlanul kellett tűrni, mert aki efféle dolgok miatt megorrolt, azt annál jobban nyúzták vele. — Mulatságos részlet: midőn (harminc évre rá) fiam került Óvárra, valamelyik öreg púgger megkérdezte, hogy rokona-e annak a hasonlónevű gazdásznak, aki annakidején ... stb., stb.; még a hölgy hajaszínére is emlékezett az öreg! Mostani gazdászok, gondoljatok arra, hogy a bennszülött lakosság még fiaitoknak is fog regélni viselt dolgaitokról. Hát úgy vigyázzatok!

Volt évfolyamunkon számos jogvégzett hallgató, sőt dr. juris is; ezeket menten »tájfajták«-ba sorozták, így pl. volt *borzderes* doktor (Studinka Elemér), *pirostarka* (Kovács-Sebestény Endre), *magyarfajta* (Hartyáni Imre), *simmenthali* (Rainprecht Antal), stb., stb. Később a nevet elhagyva csak a jelzőt hagyták meg. Nem túlságosan szellemes, de a fiatalság ilyeneken is mulat.

Kedves volt a viszony tanári karunkhoz is; majdnem minden tanár családjánál kéthetenként teadélután volt, melyekre sokan és szívesen látogattunk el; ami nem jelentette azt, hogy vendégszerető háziurunk a másnapi vizsgán el nem buktatta előző délutáni kedves vendégét. Vegytan-tanárunk, Nuridsán bácsi gyakran tréfált meg, pl. nála a teás kanál oly puha fémből készült, hogy a forró teát kavargatva, elolvadt mint a viasz s a csésze alján higanyszerű fényes cseppekben reszketett; vagy a cukorkockák, amint ráöntöttük a teát, hol pezsegni, hol füstölni kezdtek, stb.

Volt azonban e kedves viszonynak a tanárokra nézve kevésbbé kellemes oldala is: ha nagyon jó kedvünk volt, *éjjeli zenét* adogattunk nekik, huzattuk az ablakuk alatt, amíg — hálósipkában vagy anélkül — ki nem jöttek és a »kedves figyelmet« megköszönve, kegyelemben el nem bocsátottak.

Szigorúbb eset volt igazgatónknak, Kiskéri Vörös Sándornak ünneplése, mert ez bent lakott a várszerű akadémiában, azt kellett előbb elfoglalni, a portást legyőzni-lekenyerezni és rohammal úgy be a várudvarra, onnét második támadás a »méltóságos lakosztály« felé, föl az emeletre. Ilyenkor többnyire engem toltak előre ünnepi szónokul; nem mintha sok értelmük lett volna az efféle éjjeli felköszöntőimnek, de jól »kikanyarítottam« és utóvégre ilyenkor ez fontosabb, mint holmi bölcseség, amit akadozva hebegnek el. Évekkel később összejöttem régi igazgatónkkal és nevetve hányta szememre, hogy a sok barátságos éjjeli háborgatásból a többi ifjú betyár nevét elfelejtette már, csak a megzavart jó alvás fölötti méreg és az alkalmi szónokok nevei maradtak meg emlékezetében.

A tanári karhoz való viszonyunktól némileg különbözött az a kapcsolat, mely a helybeli városi rendőrséghez, a többnyire derék sváb kispolgári származású és felfogású rendőrbiztosokhoz kötött. Mert hát ezekkel sok bajunk volt; illetőleg nekik mivelünk.

Magyaróvár főterét három nevezetes épület határolja: Frigyes (most Albrecht) főherceg palotája, a megyeháza és egy szép nagy bérház, melyben több tanárunk lakott. A tér közepén szent-szobor csoport. Itt állott éjjel is egy »bizti bácsi« és állandóan csendre intett, pedig hát ez a tér volt hagyományos hangversenytermünk, innét adtuk legtöbb éjjeli zenénket, hát nézetünk szerint rendőrnek ott semmi keresnivalója nem volt. Ha szegény ember mégis kitartott helyén és kötelességéhez híven iparkodott bennünket csendre inteni: közrefogtuk, megcsókolgattuk és körültáncol-

tuk vele a szobrot, amíg csak azt nem mondta, hogy: »Krrrucifix!!« Ekkor elereszteltük, hogy elmehessen erősítésért, gépfegyverért, ágyúért vagy amit éppen fel akart ellenünk használni. Baj sohase lett belőle. Csak a rendőri őrszoba ablakainak rendszeres beverése. Mire a jó biztik mérgesen kiszaladtak: a gonosztevők kerékpárra kapva, már rég nem voltak sehol. Hamarosan azonban megtudtuk, miszerint az ismétlődő ablakbeverések órájában egy-két bizti a félig betett kapu mögött leskelődik, hogy a csörömpölésre azonnal kiugorva, fülön foghassa a tettest. Erre azután az ilyesmikben is fölötte tehetséges testvéröcsém, Géza az üvegesnél összevásárolt néhány ablaktáblát és a rendőri őrszoba előtt odavágta a kövezetre. Iszonyú csörömpölés, a kapu alól dühösen ugrik ki egy bizti és galléron ragadja a gonosztevőt: »Ahá, mekfaty, aplagpétörő!« Mire Géza lesujtó fensőbbséggel méri végig a rendőrt: »Ne beszéljen bolondokat és gyorsan vegye le rólam a kezét. Inkább mutassa meg, hogy milyen ablakokat törtem be!« Az ablakok persze sértetlenek s a szegény rendőr mentegetődzni kénytelen, mire Géza nagylelkűen: »No jó, megbocsátok, de máskor kétszer is gondolja meg, mielőtt *ártatlan gazdászokat megtámad!*«

Vagy a bomba-eset. Vásároltunk néhány kilogramm puskaport, negyedkilónként kemény papírdobozokba öntöttük, cukorspárgával (fonál-fonál mellett) rettenetesen összekötözgettük, enyvvel keménnyé összeragasztottuk, mindegyikbe különböző hosszúságú gyujtózsinórt és vezérkari pontossággal megállapított terv szerint egy szép nyári estén kerékpáron széthordtuk a városka különböző részeibe. Jutott belőle az akadémia vár-árkába, a főhercegi parkba, a sörgyár mögé, de még a piaristák udvarába is. Azután a kanócokat meggyujtva, gyorsan vissza és mindnyájan összegyültünk a főutcai központi kávéház verandáján levő törzsasztalunknál és ott mindenki szemeláttára békésen iszogat-

tuk limonádéinkat. Egyszerre csak: Brummm! az akadémia árkában, hogy csak úgy rezegtek a környék ablakai. Merényletl Rohannak a biztik, meg a közönség is. Alig érhettek a robbanás helyére, hogy megállapítsák a tényállást, már megint: Brummm! a városka másik sarkán. Most odarohant az egész karhatalom, de még félúton se voltak, midőn harmadszor, negyedszer és ötödször is robbantak ártatlan bombáink. A hatóság egy pillanatig se kételkedett, hogy gazdászcsíny ez megint, de semmit se bírtak reánk bizonyítani, mert legteljesebb alibink volt a központi kávéházban, mindenki ott látott mindnyájunkat, míg a városkában szerteszét »dörgött az ágyú«. Ma már nem félek ezt kifecsegni, mert büntetőjogi szempontból elévült az eset.

Némelyikünknek már akkor is volt (valamilyen kezdetleges) gépkocsija, Géza fivéremnek és nekem pedig jó hátaslovaink egy tót lovásszal; de ezenkívül mindnyájan kerékpároztunk is, mert ez volt a legcélszerűbb közlekedési eszköz. Kerékpározni természetesen csak az úttest középső részén volt megengedve, az azonban nagy macskafejkövekkel lévén kirakva, irgalmatlanul rázott, hát perszehogy állandóan a járdán bicikliztünk, ami szigorúan tiltott cselekedet lévén, sűrű összeütközéseket eredményezett a rend derék őreivel. Valamilyen, előttem ismeretlen intézkedés folytán az ebből származó összeütközéseket nem a városi rendőrségen tárgyalták, hanem a helybeli főszolgabírói hivatalon, ott pedig dr. Fehér Amade szolgabíró ítélkezett fölöttünk; egyébként jó barátunk, kicsi, köpcös magyar. Történt pedig, hogy éppen öcsém, Géza került a törvény lesujtó kalapácsa alá s a szolgabíró szigorú ábrázattal öt forintra büntette meg. Géza fájdalomtelt szívvel, de szó nélkül fizetett, azonban kijövet, a hivatal előtt *csúzlijával* várta meg a szolgabírót.

Amade: mit sem sejtve jön ki a kapun.

Géza: Öt forint? (és ketty a csúzlival szegény igazságszolgáltató párnázottabbik felébe.)

Amade: Ne bolondozz, hisz' ez fáj!

Géza: Hát az öt forint nekem nem fáj? (És másodszor is ketty a csúzlival.)

Amade: Jajj! Te, én biz' isten becsukatlak!

Géza: Akkor biztosabb lesz, ha most mindjárt egészen agyon is lőlek!« (És ketty, harmadszor is telitalálat.)

A szolgabíró oly mérges lett, hogy majdnem ölre mentek, de nem keletkezett belőle se lovagias ügy, se börtönbüntetés, hanem »elnevették« a dolgot, ami mindenesetre leghelyesebb befejezése minden ilyesféle tragédiának. Azonban kellett ehhez az akkori jókedvű, derűs légkör is; ma bizony nehezen tudom elképzelni, hogyan bírnám szolgabíránkat három ilyen telitalálat után kiengesztelni.

Valami választás volt Óváron, csoportosult a nép, felvonulások, szónoklatok. Egyikünk — erdélyi fiú — felcsapott népszónoknak és hol itt, hol meg amott rögtönzött gyujtó politikai beszédeket:

»Fenséges Népi Midőn vitéz őseink Szittyaországból száguldván, paripáikon elsöpörték Spanyolországot és leigázták az afrikai gaz vörösbőrűeket, mint fénylő vezérüstökös tündökölt előttünk a csillagos égen egy bűvös mondás: Chercez la Femme! *Ez* a mondás vezérelt bennünket vérzivataros tajtékhegyeken és ez az örök szent igazság duzzassza a ti nemes honfikebleiteket is, az örök szent démokrácia nemzetdicsőséges nevében, most és mindörökké előre, Előre!! É-l-ő-r-e!!!«

Dörgő éljenzés s a szónokot vállukra emelve hordozták körül, a legközelebbi utcasarokig, ahol ismét hasonló szónoklatokkal hevítette a fenséges népet. (Mostanában is hallunk ilyenféle szónoklatokat.)

Tanáraink között néhány igen jó, sőt országos hírű szaktekintély is volt; például Újhelyi Imre, Cselkó Sándor, Hensch Árpád, Linhart György és Thallmayer Viktor neveit még ma is ismeri akadémiai

végzettségű gazdaközönségünk. Legnépszerűbb tanáraink Linhart és Thallmayer voltak. Előbbi idegen (baltikumi) származású és német anyanyelve folytán némi idegenszerű kicjtéssel, de folyékonyan adott elő magyarul növénybonc- és élettant; játszotta a szigorút, emellett azonban olyan volt a szíve, mint a vaj. Erre utal két díszneve is; ha bejött a tanteremhe : Éljen a Jó NAGYSÁGOS ÚRI Éljen a GOMBAKIRÁLY! Dörmögve rázta fejét: »Gyerekek, bolond gyerekek. Csönd, nol« Vizsgáztatásnál rettentő szigorú arcot vágott:

»Mekpukottl«

Felzúg erre a hallgatóság: »Nagyságos úr, jó Nagyságos úr, tessék neki még egy kérdést adni, hiszen tanult szegény, csak rettentően butal . . .«

— Na jó. Mék egy kérdés, de ha azt nem tudja: mekpukott.

Fölteszi a kérdést, jelöltünk megint nem tud.

— Na most már igazán mekpukott, bizony mekpukott!

Még nagyobb zúgás: »Nagyságos úr, édes jó Nagyságos úr, még egy utolsó kérdést szegénynek, hiszen otthon három neveletlen gyereke sír és éhenvészl . . .«

— Na jó. Mék egy utolsó kérdés, de ha ezt se tudja, akkor már igazán mekpukott!

Föltesz egy végtelenül könnyű kérdést, melyre a jelölt valamit mégis makog.

— Na jó. Most az egyszer nem puktatom meg, de ha mék egyszer ilyen rosszul megy, kegggggyetlenül mekpukkkktatom, érti? . . . .

Persze hogy értette a fiú és sietve rohant haza azzal a jóleső tudattal, hogy »ez egyszer« megúszta a Jó Nagyságos úr rettentő szigorát.

Thallmayer, a kedves öreg »Viki papa«, gazdasági gépészetet adott elő és szintén jobban bírta a német és angol nyelveket, mint a magyart. Kitűnően magyarázott

és igen jóakaratúan feleltetett vizsgán is. Egyik társunknak délelőtt kellett volna vizsgáznia, de egyenesen a cigány mellől jött és alaposan be volt csiccsentve. Kérdi tőle Viki papa:

— Téhát nóhát ugyebár peldánakoookáért mondja meg nekem X úr, vagyamimindegy, nekünk, hogy mi az az excenter, vagyamimindegy, külpontossági kerék?

X úr boldogan mosolyog, de nem felel.

— Téhát kedves X úr, tegye meg nekem, vagyamimindegy, nekünk, hogy jöjjön a táblához és rajzoljon föl, csak úgy egész egyszerűen, egy excentert, vagyamimindegy, külpontossági kereket.

X úr mégjobban mosolyog és merev térdekkel, elszánt léptekkel megy a táblához, vesz egy icipici darab krétát és azzal a tábla legeslegszélére felrajzol egy mikroszkópikus kicsiségű valamit, azután rámutat és ünnepélyesen, lassan tagolva mondja el aznap délelőtti egész mondókáját:

EX-CENNN-TERRRR!

és elkezd olyan jóízűen nevetni, hogy kacag vele az egész hallgatóság, sőt maga a tanár is.

— Téhát, nóhát, ugyebár kedves X úr, maga most egy kissé *fáradt*, hát menjen szépen aludni és majd a délutáni vizsgára jöjjön el, akkor majd mesél nékem, vagyamimindegy, nekünk, az excenterről . . .

Délután X úr fényesen vizsgázott. A derék öreg tanár tudta, hogy kitűnő jelölttel van dolga s ezért nem akarta egy ilyen diákos könnyelműségért a fiú diplomáját bukással és pótvizsgával elcsúfítani. Régen meghalt már, de tanítványai bizonyára olyan meleg szeretettel emlékeznek reá, mint jómagam.

Az akkori óvári tanárok általános jellemzésére leginkább azt mondhatnám, hogy hiányzott belőlük a rideg, irgalmatlan szigor, de annál erősebb volt ama törekvésük, hogy hallgatóik az akadémia elvégzése után igazán tudjanak is valamit. E jóság semmiképpen se ment tekintélyük rovására, de a hallgatók tudásának

sem ártott, mert nagy dolog az: kedvvel tanulni valamit, meg azzal az érzéssel, hogy a tanárok nem buktatni, hanem tanítani akarnak bennünket. Bár minden tanár megszívlelné az »óvári Öregek« példáját, kiket tanítványaik még haló porukban is áldanak.

Évfolyamtársaim között számos igen jó sportember volt, főleg vadászok; nem akarván kijönni lövési gyakorlatunkból, Pilaszanovich Tóni kezdeményezésére a helyben lakó és környékbeli urakkal összefogva, galamblövő egyesületet alapítottunk, lövőteret és clubházat építettünk és majdnem minden hónapban tartottunk k t-három napos versenyeket, közben persze többször hetenként is gyakorolva. Élő és agyaggalambokra lőttünk; igaz, hogy különösen az első nem olcsó sport, viszont sok volt a versenyző s így tekintélyes díjak gyűltek össze a tétekből, ezenkívül pedig az egyes tagok és testületek részéről felajánlott szép tiszteletdíjak, emléktárgyak. Habár nem mondhatnám, hogy e versenyeken meggazdagodtam volna, annyit mégis összenyeregettem, hogy az egész szép mulatság ingyenben maradt, ami galamblövészetnél igen nagy szó — kérdezzék csak meg ama barátaiktól, akik rendszeresen járják a galamblövő versenyeket!

De a lövés művészetén kívül a lovaglást se hanyagoltuk el; említettem már, hogy volt velünk fivérekkel Óváron egy-egy telivér, hát mindennapos vágtázással szuszban tarthattuk magunkat, úgyhogy el is járogattunk egy-egy úrlovas-meetingre néhány versenyt lovagolni. Így Debrecenbe is elmentem, ahol lovaspályámnak egyik legnagyobb ijedsége ért. Boldogult Geist Gáspárnak kellett lovagolnom egy Másli nevű kancáját, melynek igen jó esélye volt, de csak 64 kilót vitt, ami termetemhez képest igen alacsony súly lévén, rettentően kellett magamat fogyasztanom, izzadnom, koplalnom, szomjaznom; már olyan volt bensőm, akár a száraz szivacs. Lemázsálás után, felüléskor hozzámlép egy fiatal katonatiszt barátom és fülembe

súgja: »Sanyi, aztán megnyerjed ám ezt a versenyt, mert reád tettem ingem-gatyám; sőt még ennél is többet, hát ha elveszítem, ez olyan nagy baj volna, hogy ki se mondhatom . . .« Ennél nagyobb ügyetlenséget nem is mondhatott volna. Már amúgy is ideges voltam az erős fogyasztástól, ezenkívül mindig nagy felelősség favoritot lovagolni, melyen a fogadók sok pénze áll, emellett pedig még azt is tudni, hogy egy jó barátom komoly bajokba kerül, ha elveszítem a versenyt — hát ez éppen elég volt ahhoz, hogy zöld legyen ábrázatom a vörös sapka alatt. Ehhez még az is járult, hogy kancám az indításnál meglehetősen nyugtalan volt és bár elég jól elugrott, a forduló előtt teljesen be voltam zárva a két Czárán-fivér, Zoltán és Jancsi közé, akik éppen nem voltak olyan fiúcskák, hogy helyet csináljanak egy esélyes ellenfélnek, ha nem okvetlenül szükséges. Bár volt még lovamban egy kis tartalék szusz, csak a legutolsó métereken tudtam a többi ló között levegőt kapva kibújni és éppencsakhogy megnyertem a versenyt, talán fél lóhosszal, vagy annyival se. De miénk lett a verseny és meg volt nyerve barátom nagy fogadása is. Azonban még mindig nem tudom neki elfelejteni, hogy verseny előtt megmondta, mily nagy kockázatot jelent neki e lovaglásom. Ilyesmivel sohase volna szabad a lovast verseny előtt idegesíteni, hiszen úgyis föl kell tételezni minden tisztességes jockeyról, hogy enélkül is egész erejével és minden tudásával iparkodik győzelemre vinni a reája bízott lovat. No de verseny után volt ám pezsgő, ami nagyon is elfért »szivacs-belsőm«-ben.

Géza öcsém miatt is volt egy nagy ijedségem; Óvárról Siófokra ment, hogy egy ottani gátversenyben Liptay Béla egyik lovát lovagolja. Másnap reggel ujságból olvastuk, hogy a ló az utolsó sövénynél elbukott; Gézáról semmi hír. Este aztán jelentik, hogy hazajött, lefeküdt, de nem szól semmit. Rohantam megnézni, hát igazán nem szólt semmit, feküdt, mint

egy darab fa, nyakán az inak kétoldalt vastagon megdagadva; olyan nyaka volt, akár a bikáé. Harmadnapra jobban lett és kereste felöltőjét, homályosan emlékezve, hogy a vonatból kiszálláskor még vele volt; gyalog tette meg a félórai utat be a városba, nem tudja miért. Csodák csodája: a felöltő megkerült, a rendőrségre vitte be egy szegény ember, aki az országúton találta; még a pénz is megvolt zsebében. Vannak még tisztességes emberek. A többi úrlovas azután elmesélte, hogy bukása után a talpon levő, de »szótlan« Gézát berakták a vonatba, majdcsak hazavergődik. (Meg azt is mesélték, hogy az esővíz még évekig megállott a versenypálya ama helyén, hol Géza kemény feje lyukat ütött beléje.)

Az emberek egymással akkor is kötekedtek, most is; de amíg manapság az egymás iránti türelmetlenkedés talán inkább a nehéz idők szülte idegfeszültség folyománya, akkoriban jórészt csak a fiatalság túláradó életerejéből eredt: egyszerűen nem fértek a bőrükbe, míg azt a túlfeszült bőrt itt-ott ki nem lyukasztották. Ebből a kissé izgága elevenségből keletkeztek az akkoriban oly divatos »lovagias ügyek«. A magam részéről — a lehetőség határáig — párbajellenes vagyok, habár nem tartom oly nagy tragédiának, hogy a fiatalok egymást néha kissé el is páholták, akár könnyű kardokkal is, hiszen azért voltak ott a (rendszerint sokkal idősebb) párbajsegédek, hogy az oly hasznos has-, nyak- és csukló-»bandázsi« óvatos alkalmazásával minden komolyabb sebesülés veszélyét a lehető legkisebb mértékre szállítsák le.

Természetesen Óváron is akadt éppen elegendő ilyenféle párbaj, ami a többi hallgatónak is óriási »hecc« volt; úgy jártak az ilyesmit (függöny mögül) nézni, akár bikaviadalra. Azért mondom, hogy függöny mögül, mert ez tényleg így is volt. Ugyanis a párbajok rendszerint az Arany Sas nagyvendéglő tánctermében folytak le, melynek végében műkedvelő előadásokra

színpad volt; ennek függönye mögül leselkedett a párbajközönség.

Egyik legmulatságosabb párbaj, melyet végignéztem, unokatestvéremé, Szapáry Lajosé volt. Jó Lajosunk egy szép napon megharagudott valamelyik, határozottan nem-turáni vérű gazdásztársunkra és egytagú, francia eredetű szócskát (»Kuss!«) intézett hozzája, ami persze bőven elegendő ok volt a vérontásra. Amde Lajosunknak akkor még hálvány sejtelme sem volt a kardforgatásról, ellenben bátorságért nem kellett a szomszédba mennie, hát az ilyenkor szokásos előző napi »begyakorlás« helyett csak azt a tanácsot adtuk neki, hogy »Üsd, nem apád!« — ami határozottan nem rossz módja a párbajvívásnak.

»Rajta!«... Erre Lajos nem előrenyujtott, de magasra emelt karddal, teljesen födetlen testtel és fogvicsorítva, iszonyú mérges arccal ront a vívni jól tudó s így más, szabályos támadást váró ellenfelére; az szabályszerűen védekezve hátrál a feje irányában sűrűn hulló csapások elől, hátrál, hátrál egészen a terem tulsó sarkáig, ahol aztán már nem hátrálhat tovább és végre meg is kapja vállára a párbaj befejezéséhez szükséges »első vér«-t: Hát vívási tudása nem sokat használt Lajos üsd-nem-apád módszere ellen. Persze kibékülés, jó reggeli és rendben volt minden.

Ezt a fejezetet átolvasva, úgy veszem észre, hogy leírt életmódunkból arra lehetne következtetni, miszerint rengeteg pénzt költöttünk; pedig hát nem. Zsebpénzem havonként négyszáz korona volt, ebből kellett lakni, étkezni, öltözködni és a tandíjon kívül minden egyéb költséget fedezni. Körülbelül ugyanennyit kapott a magunkféle többi fiú is. T. i. ha *kapott* az ember pénzt, azt koronákban adták, mert így többnek hangzik; a *kifizetésnél* ellenben még forintokban beszélt a legtöbb ember, különösen a vidéken; lássuk hát, hogyan osztottam be ezt a havi kétszáz forintot.

Lakás és kiszolgálás	25	frt
Ebéd és vacsora, háztartásunkban átlag	30	„
Egy hátasló tartása és istállóbér fele	25	„
Lovász bérének és ellátásának fele	25	„
Reggelire, mosásra, apróságokra	10	„
Szabószámlára, megegyezés alapján	25	„
Összes rendes kiadás kb.	140	frt.

Maradt tehát előre nem látott kiadásokra, kis szórakozásokra, jótékonyságra és sportra havi 60 frt. Ez nem nagyon sok, de hát már említettem, hogy legdrágább sportom, a galamblövés meglehetős költségeit rendszerint bőven kinyertem, sőt fölöztem, amiből jutott a versenylovaglás kiadásaira is; ez nem volt veszedelmes, mert sohase játszottam (se lóversenyen, se kártyán) és ha valamilyen vidéki versenyre mentünk, rendszerint éjjel utaztunk oda-vissza, a vasút pedig — különösen félárú jeggyel — akkor úgyszólván alig került valamibe; szállodai költség az éjjeli utazások folytán nem volt, élelmezési kiadás szintén alig, hiszen olyankor koplalnunk kellett, egy-két naranccsal vagy almával megvoltunk. Költség tehát jóformán csak bérkocsifejkvóta és borravalók. De az is igaz, hogy akkoriban nem volt divat az ilyen kirándulásoknál az általunk lovagolt lovak tulajdonosának »vendége« lenni, ami azóta bizony gyakran fordult elő. A magunk vendégei voltunk és saját költségünkre kockáztattuk nyakunkat.

Megemlítettem a jótékonyságot is, mint állandó kiadást; ez alatt nem a mindenütt meglevő segélyegylethez való szerény hozzájárulást értem, hanem azt a szép óvári szokást, hogy aki csak tehette, diszkrét és »határidő nélküli« kölcsönök alakjában segítette rászoruló gazdásztársait. Nincsen tudomásom, hogy e kölcsönökből valaha is visszafizettek volna bármit is; azt ellenben sajnálattal hallottam, hogy éppen e »kisegített« kollégáink közül nem egy akadt, aki a későbbi

idők folyamán különös hévvel mennydörgött a »történelmi osztály«, az »ezerholdasok« és egyáltalában az afféle urak ellen, akik nélkül valószínűleg sohase szerezhettek volna diplomát!

Azóta nagyot változtak az idők; alig hinném, hogy az akkori 200 forintnak megfelelő 480 pengővel a fiatalemberek ma ugyanennyit végig tudnának csinálni — egy fillér adósság nélkül. De az is igaz, hogy az *apák* akkoriban sokkal könnyebben adhattak 200 forint zsebpénzt, mint ma rongyos 200 pengőt... Változtak az idők, az igények és a lehetőségek.

Szomorú emléket hagyott bennem egy ottani szép leány *átka*, mellyel szűkebb kis társaságunk tagjait sujtotta, mert valamiért nagyon megharagudott reájuk. Engem nem vett be az átokba, mely úgy szólt: hogy: »Egyikük se haljon meg természetes halállal!« A fiúk, nem lévén babonásak, inkább csak nevettek ezen az átkon, sajnálva, hogy a szép leányt így megharagították; egyébként hamarosan szent is lett a béke közöttük. De nemsokára Óvárról való távozásunk után csúnyán kezdett közöttünk kaszálni az erőszakos halál: rövid egymásutánban, szinte évenként hullottak el legkedvesebb bajtársaink: Vay Musi és Reviczky Tibor autóbaleset áldozatai lettek, Barcza Sándor a villamosból szállva ütötte magát agyon, Wenckheim Béla és Otocska Jenő a harctéren estek el, Beniczky Pista nászutazáson fulladt vízbe fiatal feleségével együtt, Thassy Jenőt meggyilkolták, Kenderessy Károly öngyilkos lett... Az első természetes halál szegény Somssich Jancsié volt, aki úgylátszik ezzel meg is váltotta e kis csoportot az átok hatásától, mert azóta nem volt közöttünk haláleset, sem erőszakos, se természetes. Élnek még abból a kis társaságból: Zichy Géza,[1] Teleki Józsi, Kovács-Sebestyén Endre, Szapáry Lajos, Wass Endre, Pilaszanowich Tóni

[1] E könyv I. kiadásának megjelenése után ő is meghalt.

és Géza öcsém. Szóval kilenc a halott és hét az eleven . . .

Szép lányok, ha haragudtok is, ne átkozódjatok!

— Míg a budapesti tudományegyetem elvégeztével a sajnálkozás leghalványabb érzése nélkül fordítottam hátat az Alma Mater-nek: Magyaróvártól való búcsúzásom nagyon keserves volt. Az évvégi »Megy, ballag már a vén diák . . .« nóta szomorúan kísért még éveken át és azóta is, valahányszor Óváron keresztül vitt útam, mindig valami elérzékenyülés-félét érzek és csak óvári diákságom óta értem teljesen az »Alt-Heidelberg« című, nagyon ismert régi német színdarab minden szomorú szépségét.

Most fiam van Óváron; szívből remélem, hogy ezek az évek neki is oly kedves emlékezetében maradnak, mint nekem.